

Źródła informacji o terminologii bhp oraz dziedzin pokrewnych – zastosowanie w systemach informacyjnych

Artykuł zawiera przegląd wybranych terminologicznych źródeł informacji, obejmujących tematykę bezpieczeństwa pracy oraz dziedzin pokrewnych.

Sources of data on terminology used in occupational safety and related areas – application in information systems

This publication is a review of selected sources of information on terminology in occupational safety and related areas.

mgr inż. AGNIESZKA MŁODZKA-STYBEL

Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

Wstęp

Wiele instytucji krajowych i zagranicznych wykorzystuje słownictwo kontrolowane, w celu lepszego odzwierciedlenia tematyki i profilu zasobów udostępnianych w systemach informacyjnych [1]. Na wymienione zasoby składają się najczęściej tezaury, glosariusze, słowniki lub inne zbiory terminów z określonej dziedziny. Wspomagają one procesy opisu i wyszukiwania w katalogach bibliotek, bazach danych, na stronach internetowych oraz w innych zasobach informacyjnych. W wielu przypadkach, poza aplikacją umożliwiającą wykorzystywanie zbioru terminów w systemie informacyjnym (np. do wyszukiwania informacji w katalogu bibliotecznym), są one udostępniane jako oddzielne publikacje, na stronie internetowej systemu informacyjnego (często w formacie przystosowanym do wydruku) oraz w postaci wydawnictwa książkowego.

W tym artykule przedstawiono przegląd wybranych źródeł terminologicznych z dziedziny bezpieczeństwa i higieny pracy oraz dziedzin pokrewnych. Może on być pomocny w doborze właściwej terminologii, stosowanej w przekazie informacyjnym, a także w publikacjach, referatach i materiałach szkoleniowych.

Zasoby terminologiczne udostępniane w języku polskim

Dla użytkowników krajowych szczególne znaczenie mają źródła informacji o bhp, opracowane w języku polskim. Międzynarodowe Centrum Informacji o Bezpieczeństwie i Higienie Pracy (*International Occupational Safety and Health Information Centre – CIS/ILO*) utrzymuje obszerny tezaurus dziedzinowy¹, wykorzystywany do indeksowania bazy bibliograficznej CISDOC [4]. W wyniku prac prowadzonych w CIOP-PIB nad jego tłumaczeniem i adaptacją, powstał tezaurus „Bezpieczeństwo pracy i ergonomia”. Ostatnia, zaktualizowana wersja została udostępniona w ubiegłym roku w bibliotecznym systemie komputerowym ALEPH-CIOP-PIB (<http://aleph.ciop.pl/ALEPH>). Tezaurus wspomaga procedury systemu w zakresie opisu i wyszukiwania informacji, może także pełnić rolę bazy polskojęzycznych zasobów terminologicznych z dziedziny bezpieczeństwa i higieny pracy.

¹ Tezaury mogą tworzyć system – kompletny zbiór terminów z obszernej dziedziny wiedzy – złożony zwykle z: tezausa centralnego [kompletne słownictwo] lub tezausa podstawowego [główne terminy] i spójnych z nimi tezausów cząstkowych lub tezausów specjalistycznych [branżowych, dziedzinowych].

W 2004 r. utworzony został **Tezaurus Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy** (*Thesaurus of the European Agency of Safety and Health at Work*), przeznaczony przede wszystkim do indeksowania stron internetowych² w witrynie Agencji. Tezaurus ten udostępniony jest w polskiej i innych wersjach językowych krajów członkowskich UE (http://osha.europa.eu/en/@@index_alphabetical). W pracach nad tym tezaurem, w szczególności przy tworzeniu polskiej wersji językowej, uczestniczył polski Krajowy Punkt Centralny Agencji (CIOP-PIB) [4].

Wiele bibliotek polskich korzysta z tezausów, stanowiących integralny element systemu informacyjnego, realizowanego często przy wykorzystaniu bibliotecznego systemu komputerowego. **Główna Biblioteka Lekarska** (GBL) (<http://www.gbl.waw.pl/>) gromadzi i udostępnia medyczne piśmiennictwo polskie i zagraniczne, realizuje zadania informacji naukowej dla potrzeb nauki, praktyki medycznej, edukacji i doskonalenia zawodowego pracowników ochrony zdrowia z całego

² Indeksowanie stron internetowych to proces analizowania stron internetowych przez specjalny program. Wynikiem indeksowania stron jest zgromadzenie danych z występującym wyrazem bądź treścią, które następnie umieszcza się w bazach danych. To dzięki indeksowaniu stron wyszukiwarki tak szybko działają.

Ochrona pracy – całokształt norm prawnych oraz środków badawczych, organizacyjnych i technicznych mających na celu ochronę praw pracownika oraz ochronę jego życia i zdrowia przed czynnikami niebezpiecznymi i szkodliwymi w środowisku pracy, a także stworzenie mu optymalnych warunków pracy z punktu widzenia ergonomii, fizjologii i psychologii pracy. [2]

Bezpieczeństwo i higiena pracy – ogół norm prawnych oraz środków badawczych, organizacyjnych i technicznych mających na celu stworzenie pracownikowi takich warunków pracy, aby mógł on wykonać pracę w sposób produktywny, bez narażania go na nieuzasadnione ryzyko wypadku lub choroby zawodowej oraz nadmierne obciążenie fizyczne i psychiczne. [2]

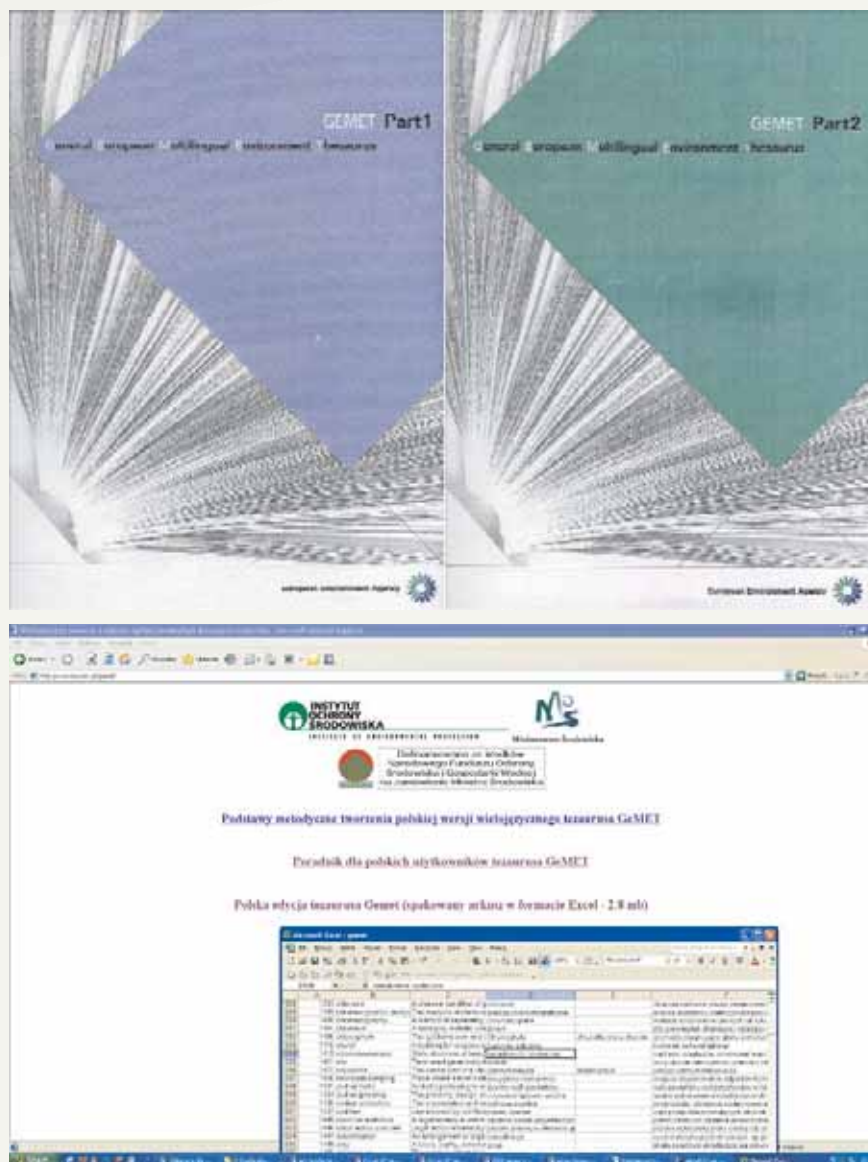
Ergonomia – dziedzina nauki i praktyki, której celem jest kształtowanie działalności człowieka – w tym przede wszystkim pracy – odpowiednio do jego fizjologicznych i psychologicznych właściwości. [3]

kraju [5]. Biblioteka wykorzystuje rozbudowany aparat informacyjny, na który obok tradycyjnych katalogów i kartotek składają się własne bazy danych, np. **Polska Bibliografia Lekarska**, a także światowe bazy biomedyczne. W realizowanych procesach informacyjnych Biblioteka wykorzystuje nowoczesne technologie informacyjne. Baza Polskiej Bibliografii Lekarskiej zawiera ponad 260 tys. opisów bibliograficznych wraz z unikalną charakterystyką treści. Udostępniana jest wielu bibliotekom medycznym w Polsce na nośnikach elektronicznych i służy do sporządzania zestawień tematycznych dla szerokiego kręgu odbiorców. Opis rzeczowy i wyszukiwanie informacji w bazie ułatwia **Tezaurus Medyczny** przygotowany w GBL na podstawie amerykańskiego tezausa (*Medical Subject Headings – MeSH*) prowadzonego w Narodowej Bibliotece Medycyny Bethesda, USA. Tezaurus MeSH (<http://www.nlm.nih.gov/mesh/>) jest słownikiem wykorzystywanym w systemie MEDLARS (*Medical Literature Analysis and Retrieval System*), największego światowego systemu naukowej informacji w dziedzinie medycyny. **Polska wersja MeSH** (<http://sownik.mesh.pl>) powstała w GBL, przy współpracy wielu tłumaczy – lekarzy i farmaceutów. Hasła polskie tworzone na podstawie bogatej literatury medycznej: słowników, encyklopedii specjalistycznych, podręczników, czasopism. Tezaurus stosowany jest do opracowywania dokumentów polskiego piśmiennictwa medycznego, rejestrowanych w bazie Polskiej Bibliografii Lekarskiej oraz do sporządzania wyszukiwawczych zapytań informacyjnych. Tezaurus Medyczny polsko-angielski jest aktualizowany co kilka lat, z opóźnieniem w stosunku do corocznych aktualizacji amerykańskiego tezausa MeSH. Komputerowa baza tezausa wykorzystywana jest w sieci bibliotek medycznych.

Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego (<http://gbpizs.home.pl/index.php>) wykorzystuje także tezaurus ułatwiający wyszukiwanie publikacji znajdujących się w katalogu. Tematyka odzwierciedla gromadzone zasoby z zakresu pracy i spraw społecznych oraz zagadnień pokrewnych. Biblioteka gromadzi dorobek piśmienniczy na temat różnych aspektów pracy, zarówno na płaszczyźnie ekonomicznej, jak i prawnej, socjalnej, psychologicznej i socjologicznej, polityki socjalnej na rzecz rodziny oraz zabezpieczenia społecznego. Hasła tezausa są przyporządkowane do kolejnych pozycji piśmiennictwa, udostępnianych w Bibliotece. **Instytut Ochrony Środowiska** (<http://www.ios.edu.pl/>) prowadzi prace nad polską terminologią z dziedziny ochrony środowiska w ramach tezausa **GEMET** (*The General Multilingual Environmental Thesaurus, European Environmental Agency*, <http://uta.iaa.cnr.it/GEMET.htm>). Polska wersja zawiera ponad 5 tys. deskryptorów³ i ponad 4 tys. definicji (rys. 1.).

Biblioteka Sejmowa od wielu lat tworzy system tezausów o szerokiej tematyce,

³ Deskryptor – struktura danych określająca inną strukturę danych, np. deskryptor pliku, gniazda, procesu

Rys. 1. Wydawnictwa drukowane Europejskiej Agencji Środowiska – Tezaurus GEMET oraz dostęp do polskiej wersji językowej ze stron Instytutu Ochrony Środowiska (<http://www.ios.edu.pl/gemet/>)

Fig.1. Printed publications of the European Environment Agency – the GEMET Thesaurus and access to the Polish version from the website of the Institute of Environmental Protection (<http://www.ios.edu.pl/gemet/>)

obejmującej m.in. zagadnienia pracy, zdrowia, problematyki społecznej oraz wiele innych, nawiązujących do tematyki bezpieczeństwa i higieny pracy [4]. System **Tezausów Biblioteki Sejmowej** (STEBIS) obejmuje zbiór tezausów, wyodrębnionych przede wszystkim na podstawie kryteriów tematycznych. Każdy z tezausów zawiera mikrotezaurusy. Niektóre z nich reprezentują dziedziny nawiązujące tematycznie do zagadnień ochrony pracy, np. *Mikrotezaurus Praca* zawarty w *Tezaurusie handlu, transportu i pracy*. Z kolei każdy z mikrotezaurusów może mieć kilka działów. Przykładowo, w mikrotezaurusie *Praca* wyodrębniono takie działy, jak: *Prawo pracy, Stosunki pracy, Zatrudnienie i Status zawodowy*. Tezaurus zagadnień społecznych zawiera kilka

mikrotezausów, m.in. *Zdrowie, Społeczeństwo* oraz *Ochrona Środowiska*, obejmujących wiele zagadnień nawiązujących do tematyki bezpieczeństwa i higieny pracy. Poszczególne mikrotezaurusy są publikowane także w postaci wydawnictw książkowych (rys. 2. – str. 26.).

Wszystkie tezaurusy systemu są tezaurusami wielojęzycznymi, wyrażenia obcojęzyczne są spójne z wyrażeniami **Tezausa Parlamentu Europejskiego EUROVOC** (<http://eurovoc.europa.eu/>), z którym system STEBIS jest w znacznym stopniu kompatybilny. System tezausów Biblioteki Sejmowej (<http://bib.sejm.gov.pl/>) jest wykorzystywany do indeksowania dokumentów w bazach zautomatyzowanego katalogu ALEPH-BS.

Rys. 2. Wybrane mikrotezaury Biblioteki Sejmowej – wydawnictwa książkowe

Fig. 2. Selected thesauri of the Sejm Library – books

Zbiory Biblioteki Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych (<http://www.pism.pl/pokaz.php/id/162>) opisywane są za pomocą terminów wielojęzycznego Europejskiego Tezaurusu Stosunków Międzynarodowych i Studiów Regionalnych. Tezaurus wykorzystywany jest zarówno do opisywania materiałów bibliotecznych jak i wyszukiwania w katalogu informacji o nich. Tezaurus używany w Bibliotece PISM zawiera prawie 9 tys. terminów, pogrupowanych w 24 działach tematycznych. Wśród nich występują działy takie jak: *Praca i zatrudnienie, Prawo, Sprawy społeczne/Zdrowie, Środowisko naturalne/Przyroda* (rys. 3.).

Polskie wersje zasobów terminologicznych tworzone są przez instytucje krajowe na podstawie źródeł międzynarodowych. Wspomagają one i rozbudowują krajowe systemy informacyjne, udostępniające informacje z dziedzin związanych z profilem instytucji. Wiele z nich tematycznie nawiązuje do zagadnień bezpieczeństwa i higieny oraz ochrony pracy.

Obcojęzyczne źródła terminologiczne

Wiele cennych źródeł terminologicznych, których tematyka nawiązuje do zagadnień ochrony pracy, nie posiada jednak polskich wersji językowych. Spośród obcojęzycznych źródeł informacji wykorzystywane są m.in.:

- Tezaurus Międzynarodowej Organizacji Pracy (**Thesaurus of the International Labour Organisation – ILO**), wykorzystywany do indeksowania i wyszukiwania piśmiennictwa z bazy LABORDOC, o wieloletniej tradycji i szerokim zakresie tematycznym zagadnień związanych m.in. z bezpieczeństwem i higieną pracy; stanowiący jedno z kilku źródeł terminologicznych udostępnianych przez ILO (<http://www.ilo.org/thesaurus/defaulten.asp>)

- Glosariusz CIS oraz Encyklopedia Międzynarodowej Organizacji Pracy (**Glossary and Encyclopaedia of Occupational Health and Safety**) <http://www.oit.org/public/english/protection/safework/cis/products/glossaire.pdf>, <http://www.ilocis.org/>

- Tezaurus reprezentujący tematykę ochrony środowiska w połączeniu z bezpieczeństwem

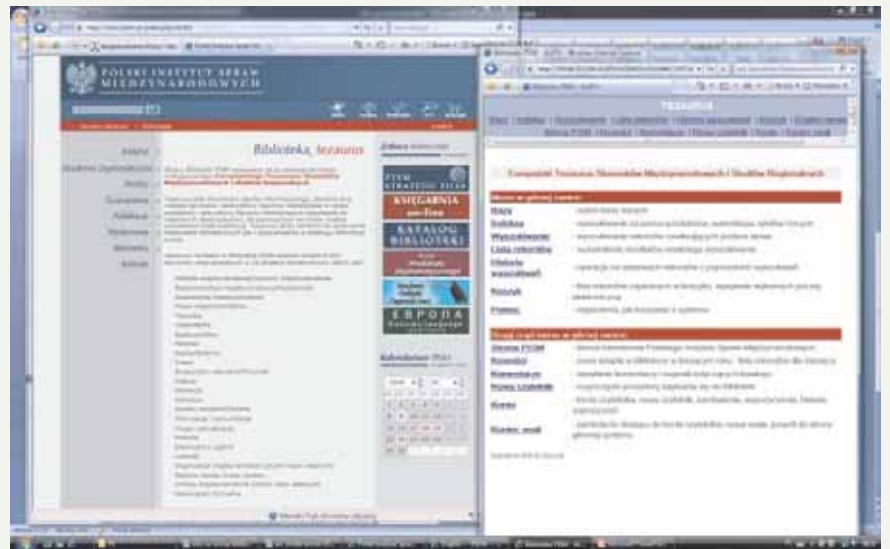
i higieną pracy (**Environmental and Occupational Health & Safety Terminology – EOHS**), udostępniany aktualnie na stronach internetowych Advanced School of Modern Languages for Interpreters and Translators w językach: angielskim, włoskim, niemieckim i francuskim (<http://www.eohsterm.org/index.php?ln=EN>). Tezaurus ten był tworzony w ramach międzynarodowego projektu i dlatego nie posiada jednej instytucji autorskiej

- Europejski Słownik Terminów Zatrudnienia i Pracy (**European Industrial Relations Dictionary**) udostępniany przez Europejską Fundację na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy (Eurofound, the European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions), zawierający opracowaną przez ekspertów, alfabetyczną listę ok.

300 najczęściej stosowanych terminów z zakresu zatrudnienia oraz pracy, z dodatkowymi informacjami tematycznymi oraz linkami do informacji źródłowej, m.in. w zakresie prawodawstwa europejskiego (<http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/>)

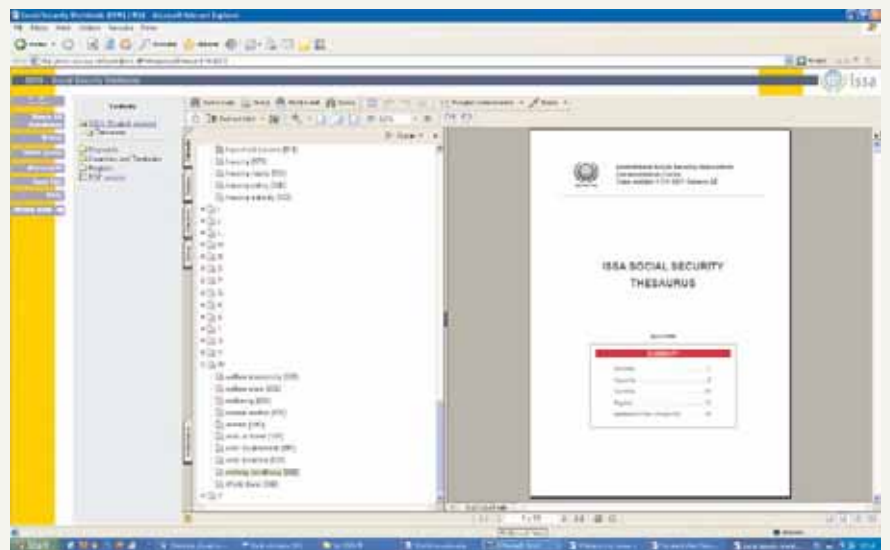
- Tezaurus Zabezpieczenia Społecznego (**ISSA Social Security Thesaurus**), obejmujący tematykę kwestii społecznych, zabezpieczenia społecznego, w tym m.in. zagadnienia warunków pracy (<http://www.issa.int/ssw/>) (rys. 4.)

- Tezaurus i Słownik Terminologii Rolniczej (**Agricultural Thesaurus and Glossary – NAL**) uwzględnia wiele spraw związanych z bezpieczeństwem, był wykorzystywany przez Europejską Agencję w pracach, związanych z tworzeniem

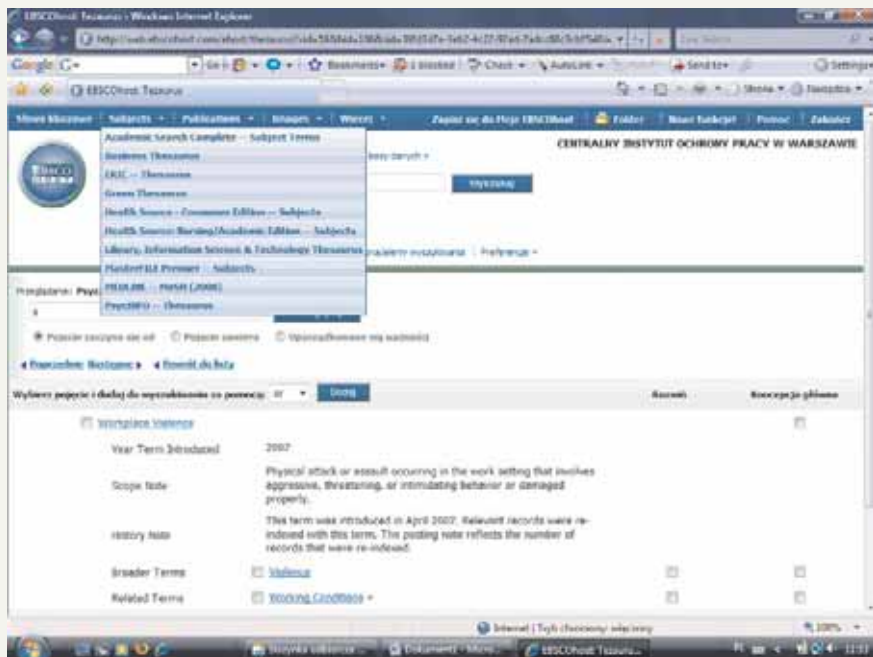
Rys. 3. Europejski Tezaurus Stosunków Międzynarodowych i Studiów Regionalnych w polskiej wersji językowej na stronach internetowych Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych

Fig. 3. European Thesaurus on International Relations and Area Studies in the Polish version on the website of the Polish Institute of International Affairs

Rys. 4. Tezaurus Zabezpieczenia Społecznego (ISSA Social Security Thesaurus), udostępniony w angielskiej wersji językowej w sieci Internet (<http://www.issa.int/ssw/>)

Fig. 4. Thesaurus of the social security area (ISSA Social Security Thesaurus), accessible on-line (<http://www.issa.int/ssw/>)

Rys. 5. Zastosowanie tezaurów, słowników oraz innych źródeł słownictwa w bazach czasopism elektronicznych (EBSCO)

Fig. 5. The use of thesauri, dictionaries and other vocabulary resources in an electronic journals database (EBSCO)

jej tezaury (<http://agclass.nal.usda.gov/agt/about.shtml>)

• Australijski Tezaurus Bezpieczeństwa i Higieny Pracy (**Australian Occupational Health and Safety Thesaurus – AOHST**), wykorzystywany w pracach nad tezaurem Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy (<http://www.ascc.gov.au/ascc/aboutus/publications/corporatepublications>).

Wymienione źródła są udostępniane w wielu wersjach językowych. Ze względu na interdyscyplinarny charakter dziedziny bezpieczeństwa i higieny pracy, przydatne może być również wykorzystywanie innych źródeł terminologicznych, np. udostępnianych w szeroko rozpowszechnionych bazach danych czasopism elektronicznych do formułowania zapytań wyszukiwawczych. Jako przykład wskazać można m.in. *Thesaurus of Psychological Index Terms* (Tezaurus Terminologii Psychologicznej), wykorzystywany do indeksowania dokumentów w bazie *PsycINFO* dla czasopism z dziedziny psychologii, udostępnianej w czasopiśmie zagranicznych przez firmę EBSCO Publishing [6], oraz wiele innych wykorzystywanych w systemach informacyjnych (rys. 5).

Podsumowanie

W wyniku prac nad terminologią udostępniane są źródła informacji (tezaury, glosariusze, słowniki i in.) w różnych wersjach językowych. W przypadku źródeł dotyczących bezpieczeństwa

i higieny pracy oraz dziedzin pokrewnych, polskie wersje językowe powstały jako tłumaczenia i adaptacje, najczęściej w ramach współpracy z partnerami zagranicznymi. Przykładowo, w zakresie prac związanych z terminologią, CIOP-PIB współpracuje z Międzynarodowym Centrum Informacji o Bezpieczeństwie i Higieny Pracy CIS/ ILO oraz z Europejską Agencją Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy. Wybrane źródła informacji terminologicznej były w br. prezentowane w ramach sesji plakatowej podczas XVIII Światowego Kongresu Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy w Seulu [7].

PIŚMIENNICTWO

- [1] *On-line information 2007*, Conference proceedings, London 2007
- [2] D. Koradecka (red. nauk.) *Bezpieczeństwo pracy i ergonomia* CIOP, Warszawa 1999
- [3] *Bezpieczeństwo i Ochrona Człowieka w Środowisku Pracy*, Moduł 3, *Ergonomia*, CIOP 2001, s. 9
- [4] A. Młodzka-Stybel *Tezaury z dziedziny bezpieczeństwa pracy*, „Bezpieczeństwo Pracy” 4(415)2006
- [5] *Główna Biblioteka Lekarska zaprasza*, „Gazeta Lekarska” 2002, <http://www.gazetalekarska.pl/xml/nil/gazeta/numery/n2002/n200201/n20020130>
- [6] *EBSCO Publishing – baza czasopism elektronicznych*, <http://www.ciop.pl/10441.html>
- [7] A. Młodzka-Stybel *The overview of information resources related to occupational safety and health terminology*, XVIII World Congress on Safety and Health at Work (Poster Session), Seul 2008

Publikacja przygotowana na podstawie wyników uzyskanych w ramach I etapu programu wieloletniego pn. „Poprawa bezpieczeństwa i warunków pracy” dofinansowywanego w latach 2008-2010 w zakresie zadań służb państwowych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Główny koordynator: Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy

Znajdziesz nas w Internecie www.ciop.pl, e-mail: bpredakcja@ciop.pl

PRENUMERUJ
BEZPIECZEŃSTWO
PRACY nauka i praktyka